

บทที่ ๗
การแต่งโคลง

โอบรรคาโคลงชนิดต่าง ๆ โคลงสี่สุภาพเป็นโคลงที่มีลักษณะร่วมกับโคลงอื่น ๆ ทุกชนิด และยังเป็นที่ยอมรับกันมากกว่าโคลงชนิดอื่น ๆ อีกด้วย ดังนั้นจึงได้เลือกโคลงสี่สุภาพขึ้นมากล่าวในเรื่องการแต่งโคลง

ลักษณะบังคับของโคลงสี่สุภาพ

๑. *คณะ* โคลงสี่สุภาพบทหนึ่งมี ๔ บาท แต่ละบาทประกอบด้วย ๒ วรรค คือวรรคหน้ามี ๕ คำ วรรคหลังมี ๒ คำบ้าง ๔ คำบ้าง ดังนี้

บาทที่ ๑

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ (๐ ๐)

บาทที่ ๒

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐

บาทที่ ๓

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ (๐ ๐)

บาทที่ ๔

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐

คำที่อยู่ในวงเล็บคือคำสร้อยซึ่งจะมีหรือไม่มีก็ได้ ดังนั้นโคลงบทหนึ่งจึงมีคำอย่างน้อยที่สุด ๓๐ คำ อย่างมากที่สุด ๓๔ คำ จำนวนคำในโคลงถือเป็นเรื่องสำคัญกว่ากลอน คือยึดหยุ่นไม่ได้หรือยึดหยุ่นได้น้อยที่สุด น่าสังเกตว่ารูปแบบของโคลงกำหนดให้เขียนย่อหน้าในบาทแรกของทุกบท คำสร้อยต้องเขียนให้ห่างออกมาเล็กน้อย และวรรคสุดท้ายของบทซึ่งมีอยู่ ๔ คำนั้นต้องเขียนติดกัน จะเว้นวรรคไม่ได้เป็นอันขาด

๒. คำโท คำเอก โคลงสี่สุภาพบังคับให้มีคำเอก ๑ แห่ง และคำโท ๔ แห่ง ส่วนคำอื่นนอกเหนือจากนี้ไม่บังคับ แต่นิยมให้เป็นคำสุภาพคือคำที่ไม่มีวรรณยุกต์เอกโท และหมายถึงคำที่ผันด้วยไม้ตรีและไม้จัตวาด้วย ดังนี้ (คำเอกใช้ อ. แทน ส่วนคำโทใช้ ท. แทน)

๑ ๐ ๐ ๐ อ ท	๐ ๐ (๐ ๐)
๐ อ ๐ ๐ ๐	อ ท
๐ ๐ อ ๐ ๐	๐ อ (๐ ๐)
๐ อ ๐ ๐ ท	อ ท ๐ ๐

๑ จากมามาแล้วลา	ลำดับาง
บางขี้เรือราพราง	พี่พร้อง
เรือแผงช่วยพานาง	เมี่ยงม่าน มานา
บางบับรับคำคล้อง	กล่าวน้ำตาคลอ

(นิราศนรินทร์)

นอกจากบังคับคำเอกคำโทตามแผนผังข้างต้นนี้แล้ว ยังมีข้อควรทราบอีกบางประการ คือ

๒.๑ การสลับคำเอกคำโท ในบาทที่ ๑ อนุญาตให้สลับคำเอกคำโทกันได้ คือให้คำที่ ๔ เป็นคำโท และคำที่ ๕ เป็นคำเอก เช่น

๑ เดือนคนกร้องเร่ง สุริยง

(นิราศสุพรรณ)

๑ ฝนคนกร้องรำ ครัวญกราง

(จินตามณี)

๒.๒ เอกโทษโทโทษ คือการอนุโลมให้แปลงรูปวรรณยุกต์โดย
ไม่ผิดเสียง ทั้งนี้เพื่อให้ได้คำเอกคำโทครบถ้วนตามลักษณะบังคับ เช่น คำว่า
สี่แปลงเป็นชู้ เมื่อต้องการวรรณยุกต์เอก เรียกว่า เอกโทษ คำว่าเล่น แปลง
เป็นเหล่าน เมื่อต้องการวรรณยุกต์โท เรียกว่า โทโทษ ดังตัวอย่าง

- ๑ เนื้ออ่อนห่อนชู้เนื้อ นื่องหญิง (บาทที่ ๑)
(นิราศสุพรรณ)
- ๑ ออย่าแม่อย่าควรวเอา อ่านเหล้ม (บาทที่ ๒)
(กำสรวลศรีปราชญ์)

๒.๓ คำคายใช้แทนคำเอก โคลงสี่สุภาพอนุโลมให้ใช้คำคายแทน
คำเอกได้ ตัวอย่างเช่น

- ๑ ผู้งชนกำเนิดคล้าย กลิ้งกัน
ใหญ่ย่อมเพศผิวพรรณ แผกบัง
ความรู้อาจเวียนทัน กันหมด
เว้นแต่ชั่วคักระด้าง อ่อนแก่ฤาไหว
(นิทราชากริต)

คำเอกโทษโทโทษนี้ใช้กันมากใน สมัยก่อน แต่สมัยนี้ไม่สู้นิยมนัก
มักจะใช้ต่อเมื่อจำเป็นจริงๆ เท่านั้น ส่วนคำคายใช้แทนเอกยังนิยมกันอยู่เพราะ
ช่วยทำให้เสียงดีขึ้นกว่าการใช้คำเอกแต่เพียงอย่างเดียว

๓. สัมผัส แบ่งออกเป็น

๓.๑ สัมผัสนอกซึ่งจะต้องเป็นสัมผัสสระบังคับไว้ดังนี้

๓.๑.๑ คำสุดท้ายของบาทที่ ๑ (ไม่นับคำสร้อย) สัมผัสกับ
คำที่ ๔ ของบาทที่ ๒ และบาทที่ ๓

๓.๑.๒ คำสุดท้ายของบาทที่ ๒ สัมผัสกับคำที่ ๕ ของบาทที่ ๔ ดังนี้

๑	๐	๐	๐	๐	๐		๐	๐	(๐ ๐)
	๐	๐	๐	๐	๐		๐	๐	
	๐	๐	๐	๐	๐		๐	๐	(๐ ๐)
	๐	๐	๐	๐	๐		๐	๐	๐

๓.๑.๓ ห้ามใช้คำเอกคำโทเป็นสัมผัสนอก (เว้นแต่ที่บังคับไว้)

คืออย่าใช้คำเอกคำโทเป็นคำส่งสัมผัสหรือรับสัมผัส คำเหล่านี้คือ คำสุดท้ายของบาทที่ ๑ และคำที่ ๕ ของบาทที่ ๒ และบาทที่ ๓ ส่วนคำสุดท้ายของบาทที่ ๒ กับคำที่ ๕ ของบาทที่ ๔ บังคับให้เป็นคำโทอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังห้ามใช้คำซ้ำกันสัมผัสกันอีกด้วย

๓.๑.๔ สัมผัสตามข้อ ๓.๑.๑ นิยมใช้คำเสียงสูง แต่ไม่นิยมให้สูงทั้งหมด จะเป็นคำเสียงสูงอย่างมากเพียง ๒ คำ

๓.๑.๕ ถ้าแต่งโคลงเป็นเรื่องมีจำนวนมากกว่า ๑ บท จะต้องมิสัมผัสเชื่อมระหว่างบทด้วย คือให้คำสุดท้ายของบทต้นสัมผัสกับคำที่ ๑ หรือ ๒ หรือ ๓ ของบทต่อไปดังนี้

๑	๐	๐	๐	๐	๐		๐	๐	(๐ ๐)
	๐	๐	๐	๐	๐		๐	๐	
	๐	๐	๐	๐	๐		๐	๐	(๐ ๐)
	๐	๐	๐	๐	๐		๐	๐	๐
	๑	๐	๐	๐	๐		๐	๐	(๐ ๐)
	๐	๐	๐	๐	๐		๐	๐	
	๐	๐	๐	๐	๐		๐	๐	
	๐	๐	๐	๐	๐		๐	๐	๐

หมายเหตุ สัมผัสระหว่างบทนี้พึงจะมาบังคับกันในสมัยหลัง แต่ก่อน
ก็มีได้ถือเป็นเรื่องสำคัญ

๓.๒ สัมผัสใน โคลงสี่สุภาพนิยมสัมผัสในที่เป็นสัมผัสอักษร ซึ่ง
มีมากเท่าไรยิ่งดี สัมผัสอยู่คู่กันก็ได้ มีคำอื่นคั่นก็ได้ หรือจะให้สัมผัสกันทั้ง
วรรคก็ยิ่งดี มีมากเท่าไรไม่เสีย เว้นแต่สัมผัสสระซึ่งโคลงไม่นิยม จะไม่มี
เลขก็ได้ (ข้อนี้ตรงข้ามกับกลอน) ถ้าหากจะมีในแต่ละบาทไม่ควรเกิน ๑ แห่ง
ตัวอย่างสัมผัสในที่ดีคือ

- ๑ จำใจจำจากเจ้า จำจร (บาทที่ ๑)
- ๑ สาวสนมสนองนาถไท ทูลสาว (บาทที่ ๑)
(ลิลิตตะเลงพ่าย)
- ๑ เอียงอกเทออกอ้าง อดองค์ อรเอย (บาทที่ ๑)
- ๑ ร่ำรักร่ำเรื่องร้าง แรมนวล นาฏญา (บาทที่ ๑)
(นิราศนรินทร์)

๓.๒.๑ สัมผัสข้ามวรรค เป็นสิ่งที่นิยมกันมากกว่าทำให้โคลงสี่สุภาพ
มีความงาม ควรจะให้ มีมาก ๆ ยิ่งมีได้ทุกบาทก็ยิ่งดี ตัวอย่างเช่น

- ๑ อูรารานรวัวแยก ยลสยบ
- เอนพระองค์ลงทบ ท้าวดิน
- เหนือกอกชชอนชบ ส้งเวช
- วาชวิวาคม์สุดสัน ลูฟ้าเสวยสวรรค
- (ลิลิตตะเลงพ่าย)

๑ แกลงปางม้าราศห้อย	ไทยครวญ
เสนาะเสน่ห์กำศรวล	สังแก้ว
โอบองค์พอินฉวน	ออกโชนธุ์ อรเอย
ยามหนึ่งฤเกล้าแคว	คลาดคล้ายขวบปี

(นีราศนรินทร์)

๓.๒.๒ การซ้ำคำในบาทที่ ๔ นิยมให้คำท้ายของวรรคหน้าซ้ำกับคำที่ ๒ ของวรรคหลังในบาทที่ ๔ หรือถ้าหากซ้ำกันไม่ได้ก็ยังมีให้เป็นอักษรเดียวกัน ตัวอย่างเช่น

๑ สรวมชีพัญชลิตชวริง	อาเศียร
ทศพิชราชธรรมเสถียร	เทอดกล้า
ฉนำฉนำเนื่องจำเนียร	นิรทุกข์ พระเทอญ
เผ่าพระพุทชยอดฟ้า	ขึงฟ้าสถาวร

(กาพย์เห่เรือของ น.ม.ส.)

๑ รอยบุญเวรร่วมพ้อง	พบกัน
บาปแบ่งสองทำทัณฑ์	เท่าสร้าง
เพลงพราวศักดิ์จำผัน	พลัดคู่ เขาฤ
บุญร่วมบาปจำร้าง	นุชร้างแรมไกล

(นีราศนรินทร์)

๑ ฟ้าแถบแทบทุกก้าว	ที่ก้าวยาวทาง
๑ เปรี๊ยะงแวบสายแถบฟ้า	ผ้าฟ้าพาดฝน

(สามกรุง)

๑ เมืองจะเป็นเป็นม้า บ่อมม้าคาคน
(ถิลิตพระลอ)

๑ เรียมรเมียรเคอปล้อง คังปล้องศอสมร
(ถิลิตคะเลงพ่าย)

๓.๒.๓ คำสุดท้ายของบทนิมให้เป็นคำเสียงจัตวา (ข้อนี้ต่างกับกลอน) หรือคำเสียงสามัญ ๒ เสียงนี้เท่านั้น ไม่นิยมให้เป็นเสียงวรรณยุกต์อื่น ขอให้ลองสังเกตตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดในตอนต้น

๔. คำสร้อย คำสร้อยของโคลงสี่สุภาพตามปรกติมีอยู่ ๒ แห่ง คือในบาทที่ ๑ และบาทที่ ๓ แต่อาจจะมีตรงบาทที่ ๔ อีกแห่งหนึ่งเป็นกรณีพิเศษก็ได้ ทว่าไม่เป็นที่นิยมกันและถ้าหากใช้ไม่เหมาะสมจริงๆ แล้วจะทำให้โคลงเสียไปทั้งหมด ในที่นี้จึงจะกล่าวเฉพาะคำสร้อยที่ใช้กันตามปรกติ

ดังได้เคยกล่าวมาแล้วว่าคำสร้อยนั้นแต่งเติมท้ายบาทของโคลงเพื่อให้ได้ความครบ ถ้าหากได้ความครบอยู่แล้วก็ไม่จำเป็นต้องใส่สร้อยลงไป คำสร้อยตามปรกติมีอยู่ ๒ คำ คำคั้นนั้นมีหน้าที่ต่อคำข้างหน้าให้ได้ความครบ ส่วนคำท้ายเป็นคำเสริมให้เต็ม ยกตัวอย่างเช่น “ เพรงพราภสัคว์จำพัน พัดคู้ เจ้าฤ ” ดังนี้ เจ้าฤ ” เป็นคำสร้อย ซึ่งคำคั้น (เขา) จำเป็นต้องเติมเพื่อให้ความครบแต่คำท้าย (ฤ) เพิ่มให้เพราะขึ้นและมีลักษณะคล้ายกับคำถาม ถึงจะไม่ใส่ก็ได้ความ แต่ใช้ “ เขา ” คำเดียวก็ไม่ได้เพราะไม่ถูกแบบ

คำสร้อยที่ใช้กันโดยทั่วไปในโคลงสี่สุภาพมีดังต่อไปนี้

๔.๑ คำว่า พ่อ แม่ พี่ ไซในที่ซึ่งเป็นคำเรียก เพื่อให้ทราบหรือให้ตอบ ตัวอย่างเช่น “ เจ็บจิตจริงพ่อ ” “ อย่างไร ฤแม่ ” “ ถมคั้น ฤพี่ ” เป็นต้น

๔.๒ คำว่า นา รา ฮา เฮย แเฮ ไซในที่บอกเล่าต่างๆ ไป ตัวอย่างเช่น “ ไซคน อนนา ” “ ฟังคำ หน้อยรา ” “ ฟังคำ หน้อยเฮย ” เป็นต้น

๔.๓ คำว่า เลย มักใช้คู่กับความปฏิเสธ ตัวอย่างเช่น “ไม่—
เลย” “อย่า—เลย” “เปล่า—เลย” เป็นต้น

๔.๔ คำว่า เทอญ ใช้ในความขอร้องหรือวิงวอน เช่น “ไปเทอญ”
“เรียนเทอญ” “โปรดเทอญ” เป็นต้น

๔.๕ คำว่า อา ใช้ในความกตเวทิตกส่วนตัว เช่น “ไอ้อก เราอา”
เป็นต้น

๔.๖ คำว่า เอย ใช้ในความปลอบโยนผู้อื่น หรือรำพึงอย่างเดียวกับ
คำว่าแอ้ย เช่น “น้องเอย” “แม่เอย” “อกเอย” เป็นต้น

๔.๗ คำว่า นอ ใช้ในความวิตกกังวลเช่นเดียวกับคำว่าหนอ เช่น
“โดนนอ” “จริงนอ” “เลยนอ” เป็นต้น

๔.๘ คำว่า ฤ ใช้แทนคำว่าหรือซึ่งเป็นคำถามก็ได้ ใช้เชื่อมความ
กับบาทต่อไปก็ได้ เช่น “จริงฤ” “เขาฤ” “ขอมฤ”

๔.๙ คำว่า แล ใช้ในที่สันเนือความก็ได้ เช่น “ฉะนี้แล” หรือใน
ความว่าแน่ เช่น “จริงแล” ก็ได้ หรือใช้แทนคำว่าและเพื่อเชื่อมกับบาทต่อไป
ก็ได้

๔.๑๐ คำว่า กัด ใช้ให้ครบความหรือเพื่อให้เกี่ยวเนื่องกับบาทต่อไป
ก็ได้เช่น “ตกหลุมตกร่องแล้ว ไตไต กัด” “สุขโสดเสวยสวรรค์ เพราะอยู่
กัด” เป็นต้น

๔.๑๑ คำว่า บารนี้ ใช้ในความอย่างเดียวกับคำว่าเช่นนั้น เช่น “เจ็บ
ใจ บารนี้” เป็นต้น

ที่กล่าวมานี้เพียงเพื่อเป็นแนวทางในการใช้คำสร้อยเท่านั้นเอง มิได้เป็น
บทบัญญัติตายตัว ข้อสำคัญคือควรพยายามใช้ให้เข้ากับเนื้อความข้างต้นและ
อย่าใช้สร้อยอย่างเดียวกันในโคลงบทเดียวกัน นอกจากนี้อาจจะมีผู้ใช้

สร้อยเป็นคำที่มีความหมายทั้ง ๒ คำ เช่น “ สวมใส่ก็มีความสุข เป็นไทย ก่อนก้ม ” หรือ “ จำใจไปปราชเสียน เสียดเบียด เบียดเมือง ” ดังนี้ ก็ไม่ถือว่าผิด เพียงแต่ไม่นิยมใช้กันเท่านั้นเอง

วิธีแต่งโคลงสุภาพ

การแต่งโคลงสุภาพเรื่องหนึ่ง หรือความคิดหนึ่งจะให้จบภายในบทเดียว หรือหลาย ๆ บทก็ได้ แต่มีข้อสำคัญอยู่ว่าควรจะบรรจุความตอนหนึ่ง ๆ ไว้ภายในโคลงบทเดียว ดังนั้นในการเขียนโคลงแต่ละบทจึงควรมีวิธีการดังนี้

๑. กิตเนอเรื่องเป็นคำพุทธธรรมดาศึกก่อนว่า ต้องการจะบรรจุเรื่องอะไรลงไป ในโคลง เช่นคิดว่า “ กวีซึ่งสร้างผลงานเอาไว้เนิ่นนอจากจะทำให้คนอื่นเป็นสุขแล้ว ตัวกวีเองก็พลอยมีความสุขไปด้วย ฉะนั้นถึงแม้ว่าการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์จะเป็นงานที่ยากยิ่ง แต่กวีก็เพียรสร้างจนกระทั่งสำเร็จสมความตั้งใจ ” หรือคิดว่า “ งานของครูเป็นงานที่น่าเหน็ดเหนื่อย เพราะคำสั่งสอนที่อุดรสำห้ให้กับศิษย์นั้นบางครั้งก็เปลี่ยนแปลงไป ไม่บังเกิดผลอะไรขึ้นมา แต่ถึงกระนั้นครูก็ไม่ปรียากบ่นหรือแสดงความน้อยเนื้อต่ำใจออกมาให้ปรากฏ ” ดังนี้ เป็นต้น

๒. พยายามนึกย่อความให้เหลือประมาณ ๓๐ คำ โดยแบ่งออกเป็นช่วง ๆ ช่วงละประมาณ ๗ คำ นั่นคือพยายามบรรจุคำลงในแต่ละบาทให้ครบพอดี ถ้าคำยังไม่พอก็คิดอ่านเพิ่มคำสร้อยได้อีก ๒ แห่ง

๓. หาสัมผัสนอกทั้งสองชุด คือชุดแรกได้แก่คำสุดท้ายของบาทที่ ๑ กับคำที่ ๕ ของบาทที่ ๒ และ ๓ ส่วนชุดที่ ๒ ก็คือคำสุดท้ายของบาทที่ ๒ กับคำที่ ๕ ของบาทที่ ๕

๔. ใส่คำเอก ๑ แห่ง และคำโท ๔ แห่ง ตามลักษณะบังคับ ถ้าหาก
คิดซัดก็ให้หนักถึงข้ออนุโลมซึ่งอาจใช้คำอย่างอื่นแทนได้

ถ้าหากสามารถดำเนินการมาได้ทั้ง ๔ ขั้นตอนดังกล่าวแล้ว ก็ควรจะได้โคลง
สี่สุภาพ ๑ บท ซึ่งมีลักษณะบังคับถูกต้อง ดังจะยกตัวอย่างจากความคิดในข้อ ๑
ความคิดแรกมีผู้แต่งไว้ดังนี้

๑ อักษรวิเวกไว้	วงวรรณ
นั่นแหละความมหุหรรษ์	แห่งถ้อย
กวีเสาะแสวงจร—	โลงโลก
ยากเท่ายากเพียรร้อย	สฤกษ์แก่สรายุใจ ^(๑)

ส่วนความคิดที่ ๒ ท่านแต่งไว้ว่า

๑ เสียงครูสอนศิษย์แล้ว	เลื่อนหาย
เหมือนคลื่นกระทบชาย	ฝั่งน้ำ
คำสอนสั่งมลาย	เลื่อนหมด ฉะนั้นฤ
เหนื่อยอ่อนซ่อนส่วนซ้ำ	ชอกไว้ในทรวง ^(๒)

การแต่งโคลงสี่สุภาพด้วยวิธีดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นวิธีย่อความหรือบรรจุ
คำให้พอดีกับคณะของโคลงซึ่งเป็นวิธีที่ไม่ยากนัก ข้อสำคัญอยู่ที่การคิดย่อความ
ในตอนแรก ถ้าหัดฝึกฝนจนสามารถคิดโคลงได้ครั้งละบทเช่นนี้แล้ว ก็คงแต่ง
โคลงสี่สุภาพได้แน่

ขอยกตัวอย่างโคลงอีก ๒ บท เพื่อให้สังเกตวิธีคิดเนื้อหาของกวี
ตัวอย่างแรกเป็นใจความจากพงศาวดาร ซึ่งมีความว่า “อดีตกาลนานเน้นได้โดย

(๑) กวีวิจารณ์ ของ อุทิศ กุมาร

(๒) ศึกษาภาษิต ของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล

จำนวน ๑๘๓ ฉนำ นับตั้งแต่วันประกาศคำอิสรภาพ จนเมื่อเสียกรุงศรีฯ ม่าน
ปล้นหนสอง” เนื้อความนี้ดูเผิน ๆ ก็คิดว่า เป็นร้อยแก้ว แต่แท้ที่จริงเป็นโคลง
สี่สุภาพ คือ

๑	อดึกกาลนานเนิ่นได้	โดยจำ นวนนา
	ร้อยแปดสิบสามฉนำ	นับตั้ง
	แต่วันประกาศคำ	อิสรภาพ
	จนเมื่อเสียกรุงศรีฯ	ม่านปล้นหนสอง ^(๑)

อีกตัวอย่างหนึ่ง เป็นโคลงที่กวีคิดขึ้นจากเนื้อความซึ่งเป็นทิวทัศน์กันดี คือ
ตอนที่พระเจ้าตากสินจะเข้าตีเมืองจันทบุรี ได้สั่งทหารว่าดังนี้

๑	อาหารวาวน้ามือ	สายัณห์ น้แน
	คว่ำมแต่ยังวันวัน	เถิดน้อ
	มือนจะกินกัน	ทน
	อ้อมเสวีจส่งค้อยหม้อ	พุ่มมือในเมือง ^(๒)

คราวนี้ ขอให้สังเกตคำที่บรรจุลงในแต่ละวรรคของโคลง ซึ่งยกมาเป็น
ตัวอย่างในตอนนี้ จะเห็นว่าส่วนใหญ่เป็นคำเต็ม ๆ คือนับได้วรรคละ ๑ คำ
พอดี โคลงซึ่งใช้คำในลักษณะนี้เรียกว่าโคลงที่มีฉลาจึงหว่าระรวมดา ยังมี
การใช้คำอีกอย่างหนึ่งซึ่งเพิ่มคำลหุเข้าไปอีกเรียกว่าจึงหว่าระเสริม การทำเช่นนี้ ถือว่า
ช่วยให้ฉลาของโคลงแปลกเด่นออกไป ขอให้สังเกตตัวอย่างดังต่อไปนี้

๑	เสวยขนมร้อยแก้ม	กลิ่นหาย ระแม่
	ระกาพย์ทรามมิคลาย	กรุ่นเข้า
	ทั้งฟังและทั้งชย	บุบละคิม แดพี่
	โฉมอักษรระอันเกล้า	เนตรสะท้อนนุสรณ์สमान

(๑) สามกรุง พระนิพนธ์ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

(๒) จากเรื่องเดียวกัน

๑ เนาพیمانมหาราชเรื่อง	วังสี่ สรวงฤ
เสมือนดินหมื่นมณี	จคมอ
จับจิตพิฆัมภะวักระวี	วิจักขณ์จิต โฉนเลข
คกอจรอสุครอ	ภาพย์เกยวมลถวิล ^(๑)

สำหรับผู้ที่เพิ่งหัดแต่งโคลง การแทรกกลุ่เข้าไปเช่นนั้นอาจจะเป็นเรื่องลำบาก แต่ถ้าหากต้องการใช้หรือจำเป็นต้องใช้ ก็ขอให้ถ้อยคำยังอยู่ในกรอบเดิม และมีข้อความมีตระกูลวรรคคือ คำกลุ่ซึ่งอยู่หน้าคำอื่นเช่น กระทำ ประการ สมาน สวัสดิ์ ฯลฯ ใช้เป็นคำเดี่ยวได้ แต่ถ้าจะใช้เป็นคำเอกต้องให้คำท้ายเป็นคำเอกหรือคำตาย เช่น สวัสดิ์ ดิลก จึงจะใช้ได้ หากคำท้ายเป็นอย่างอื่น เช่น สมาน ประการ กระทำ ฯลฯ ดังนี้ใช้ไม่ได้

สิ่งที่ควรคำนึงต่อไปในการแต่งโคลงสี่สุภาพก็คือ การใช้คำและการเปรียบเทียบคำที่ใช้ในโคลงต้องมีลักษณะที่กระชับกว่าคำซึ่งใช้ในกลอน ทุกคำจะต้องหนักแน่นเสนาะเพราะพริ้ง ฉะนั้นจึงสามารถใช้คำเก่ากว่าปรกติได้โดยไม่ขัดใจ ส่วนการเปรียบเทียบนั้น โคลงนิยมการเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมย สมัยก่อนชอบใช้อย่างโศกโณ แต่สมัยนี้สนใจการเปรียบเทียบอย่างลึกซึ้งมากกว่า ทั้งสองประการดังกล่าวนี้เป็นลีลาของโคลงซึ่งผู้แต่งจะต้องดูให้ออกและพยายามทำให้ได้ มิฉะนั้นโคลงที่แต่งขึ้นจะไม่ดีเท่าที่ควร ขอให้หัดสังเกตโคลงจากวรรณคดีที่มีชื่อเสียงเช่น นิราศนรินทร์ ลิลิตตะเลงพ่าย ลิลิตพระลอ สามกรุง เป็นต้น ในที่นี้จะขอยกโคลงสี่สุภาพ ซึ่งยกย่องกันว่าดีมาเป็นตัวอย่างพอสมควร ดังนี้

(๑) ลิลิตมหามกุฏราชคุณานุสรณ์ พระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงษ์

๑ ไฉสร้เลวลักษณะดี	แลโลม โลกเฮย
แม้ว่ามีกิ่งโพยม	ขึ้นหล้า
แขวนขวัญชูโฉม	แมกเมฆ ไร่แม่
กัศมีมีกิ่งฟ้า	ฝากน้องนางเดี่ยว
๑ ฝากอมาสมรแม่แล	ลักขมี เล่าหา
ทรมสขมภูจักรี	เกลือกไถ่
เวียนคิดจบจนตรี	โลกล่วง แล้วแม่
โฉมฝากใจแม่ได้	ยังด้วยใครครอง
๑ บางขุนเทียนถิ่นบ้าน	นามมี
เทียนว่าเทียนแสงศรี	สว่างเหย้า
เย็นยามพระสุวิลี	ลาโลก ลงแม่
เทียนแม่จตุจกเข้า	สู่ห้องหาใคร
๑ ชมแขกคิดไช่หน้า	นวลนาง
เดือนคำหนิงกลาง	ถ่ายแต่มี
พิมพ์พัทตร์แม่เพ็ญปราง	จักเปรียบ ใดเลย
ข้ากว่าแขไขแย้ม	ยังข้มอัปสร ^(๑)

ปัจจุบันนี้มีผู้นิยมแต่งโคลงสี่สุภาพเป็นเรื่องหรือสำนวนในลักษณะเดียวกับกลอน คือเป็นเรื่องสั้น ๆ สำนวนละไม่กี่บท วิธีการแต่งเป็นเรื่องก็เช่นเดียวกับกลอนคือมีจุดมุ่งหมาย การวางโครงเรื่อง การใช้คำ และการตั้งชื่อเรื่อง ฉะนั้นผู้แต่งจึงอาจใช้วิธีการซึ่งกล่าวไว้ในบทที่ว่าด้วยการแต่งกลอนมาปรับใช้ได้ ในที่นี้จะเพียงแต่แนะนำโคลงสี่สุภาพที่แต่งเป็นเรื่องบางสำนวนเพื่อเป็นตัวอย่าง และแนวทางในการแต่งต่อไปเท่านั้น

(๑) นีราศนรินทร์ ของนายนรินทร์ชิเบศร์ (อิน)

ส่วนแรก เป็นโคลงประเภทสุคติ ชื่อ "เพลงไทย" เป็นโคลงที่สวยงาม
 ที่ใช้คำได้ไพเราะเหมาะสม เนื้อเรื่องในตอนสั้น ๆ ไม่น่าสนใจเท่าใดนัก แต่
 ตอนจบเน้นจุดมุ่งหมาย และฝากข้อคิดไว้ที่เดียว

“เสนาะพิณพาทย์พร้อม	เพลงไพเราะเฮย
ขอ สอดเสียงจะเข้ ใส	ชานแท
น้อง กลอง ฉิ่ง โทน ไทย	ทุ้มนุ่ม
ปี่ ซอ ฆ้อง ฆ้อง	เลิศล้ำ คำขาน
กลกานที่เกลากล่อมถ้อย	คำเลง
สอดใส่สำเนียงประเลง	รื่นเริง
พิณพาทย์ประโคมเพลง	เพราะเพริศ พราวเฮย
ประณีตประคณัฐเข้า	คู่ขรื่องเสียงใส
เพลงไทยไพเราะเพียง	เพลงสวรรค์
บ่งบอกอารมณ์อัน	อะเคอ
ลอบถวิลเวียงพัน	บรรเจิด จินต์เฮย
ไทยประเทศบอกเชื้อ	ชาติด้วยคนศรี
ถิลาระเวือขึง	ขอสี่
จิมระวีกระวีดี	ค่อท่าย
จะเข้ทุกทุกนาค	ที่สดับ
ฉิ่งรับฉิ่งฉับคล้าย	ปี่เคด้าขลุ่ยขวาน
เกินกานที่เกลากล่อมได้	คังประสงค์
เกินพจน์รจนาง	เทศไว้
เกินวิจิตรคนจำนง	กนเอ๋ย สมนา
เกินจักแสดงอันใจ	ช่วยข่มเขย

ไทยเคย์รับรสเสนาะนี้	นมมาน
หาก่อนรัฐสรสาญ	รุ่ง
บ้านวังวันตาม	รินลา
มัวโง่มองอา	ต่างเทศ อันเอย
	อาจสิ้นสูญเพลง”(๑)

สำนวนต่อไป เป็นโคลงที่แต่งเป็นเรื่องทำนองเรื่องสั้น กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น แต่เป็นไปในทำนองเสียดสีซึ่งแสดงถึงอารมณ์ขันของผู้แต่งได้เป็นอย่างดี โคลงบทนี้ชื่อว่า *นิยายร่วมสมัย*”

“หะหายนมนุษย์อวกาศเดิน	บนแข
สูงส่งสุดตาแล	โล่งแล้ว
โทรทัศน์ถ่ายทอดแฉ	ทั่วโลก
เออ—อะพอลโลแก้ว	ลอดฟ้าไปถึง
ดาวดั่งสีเทวโลกล้วน	ตกใจ
มนุษย์พัฒนาไกล	ยิ่งลา
คนเคียวมัวหลับไหล	มนุษย์เจาะ สวรรค์ฟ้อ
พันนครยื่นหน้าง้า	สั่งให้สอบสวน
โครชวนมนุษย์ชาติคืน	เวหา
คีดานพระจันทร์ทรา	แตกสร้าน
ใครเอี้ยถ่ายวิชา	เหินเหาะ
ทวยเทพมีคแปคคาน	หอนรู้ความจริง
ถึงย่องครึ่งหนึ่งแล้ว	มีหน้า
เทวโลกจักรกะกำ	แน่แท้
บัคคตเทพกระทำ	สันนิบาต
เปิดสมัยประชุมแก้	ปิดด้วยสัมมนา

(๑) เรชา เสาวภาวงศ์ *สร้อยขวัญ* โรงพิมพ์อักษรเสรี พระนคร พ.ศ. ๒๕๑๑
ไม่มีเลขหน้า

พรหมาแลลงเหตุก้อง	จักรวาล
มนุษย์ไซ่อหังการ	เช่นอั้ง
เขามาเพื่อสมาน	มิตรภาพ
ควรอย่าทำลายล้าง	มนุษย์ผู้หวังดี
เสรีเทพจึงให้	บุญแจ
สามมนุษย์อวกาศแล	ลิวฟ้า
โทรทัศน์ถ่ายทอดแฉ	ทั่วโลก
หินห่อหองนั้นอ้า	เทพให้ของขวัญ ^(๑)

“เทศน์สองธรรมาสน์” เป็นโคลงร่วมสมัยสำนวนหนึ่งที่เด่นมากในแง่ความคิดและการแสดงออก ขอให้สังเกตการใช้คำซึ่งค่อนข้างรุนแรง แต่ก็เข้ากับเนื้อเรื่องได้เป็นอย่างดี และลักษณะที่ไม่เคร่งครัดในเรื่องฉันทลักษณ์

“เศวตฉัตรห้าชั้นหวน	ไหวะริก ระวีแล
พระพุทธสีหิงค์พลิก	ต้นพน
เบิกพระเนตรทรงสรวลคิก	คิกเล่น เล่นแล
พระบาทอ่อนสัมผัสพัน	กระทับท้องทุ่งพระเมรุ
อุเหม่เหม่ไอชาติ	เดรัจฉาน
กูดทนมานาน	นักแล้ว
ทุกตัวขำนุญชาญ	เชิงเล่ห์ โกงแล
สาปแข่งอย่าให้แคล้ว	ชาติหน้าเดรัจฉาน
พระแก้วมรกตห้าม	สีหิงค์ ฟังพ่อ
อาคมภาพขอตั้ง	หน้อยเนื้อ
เปล่งสัจจะสัตย์จริง	จริงพ่อ
สัตย์สู่อัตว์สัตย์เก้อ	สัตว์นั้นสำนักโฉน

(๑) อุทิศ กุมาร ขวัญ ๒๕๑๓ โรงพิมพ์คุรุสภา พระนคร พ.ศ. ๒๕๑๒ ไม่มี
เลขหน้า

สมณะงามอยู่ด้วย
งามแห่งเจกจันคือ
เด็กเด็กเล่นบ้ายปืน
โอกาสกอบโกยกล้า

ถวายสักการะท่านผู้
ธรรมะท่านปรากฏ
หมุ่เห็ดเบ็ดไก่อกต
ประทานอภัยหนึ่งครั้ง

ไตรเรื่องไตรลักษณ์พ้น
จริงอยู่ธรรมเคยแสดง
บัดนี้สีขามระวาง
อาราธนาพระคุณเจ้า

ไตรลักษณ์เริ่มต้นที่
ทุกข์สุขเป็นอนิจจัง
ไปสู่อนัตตตบั้ง
รำลึกครึกครวให้

ธรรมะสยามภาคโพ้น
ถูกตถาคคบ์แคลง
สงฆ์สมมติบัณฑิตแสดง
ใจพระใจคนค้อย

.....
.....
.....
.....

ทรงศีล ธรรมพ่อ
ไผ่ค้ำ

ประสาเด็ก งามพ่อ
กอบได้จึงงาม

มรกด ภายแล
ขยับยั้ง

ศิวท่าน กรรมังแล
ล่อลือเจ้าประคุณ

พันแสง สว่างแล
คำเข้า

ตถาคค กรรมันแล
ตอบได้ปุจฉา

ทุกขัง นะพ่อ
จำไว้

เหียนสุด ท้ายพ่อ
ถ่องถ้วนทวนเห็น

พันแสง จริ่งพ่อ
เคลือบถ้อย

อะไรเล่า ครอบพ่อ
คำเคยเสมอต้น

.....
.....
.....
.....

เกล้า ฯ นิมิตต์ท่านทั้ง	สองกลับ กุฎีเทอญ
เทศน์ต่อคำรวจจับ	ไม่รู้
หลักเมืองไม่ยอมรับ	รองพระเดช พระคุณนา
ช้เก็ยจจนศาลสู้	เบือก้าความกิน
สองอาคมาละเจ้า	พ่อหลัก เมืองพ่อ
ว่างว่างเชิญไปพัก	กุฎีบ้าง
มีเรื่องปริกมาสัก	นิตหน้อย นะพ่อ
เตรียมโอรฐ์ไปออกอ้าง	เรื่องไอ้วัดกสยาม”(๑)

โคลงสี่สุภาพสำนวนสุดท้ายที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้ มีเนื้อเรื่องเป็นนิทานซึ่งเล่ากันสืบมาแต่โบราณ ผู้แต่งนำมาเล่าใหม่แล้วตั้งชื่อเรื่องว่า “ความแตกต่าง” ขอให้สังเกตการลำดับเรื่องซึ่งต่อเนื่องกันไปตั้งแต่ต้นจนจบ และการบรรยายที่กระชับรัดกุมดีมาก

“แถลงปางอยุธยาเรื่อง	ศิวีไลซ์
ปฐมเจ้าเสื่อไกร	เกริกอ้าง
บำเทงราชหฤหัย	ชลมารค นั้นเฮย
เรือกระบวนคันฉ้าง	พรั่งพร้อมพลอินทร์
วารินไหลรันทัน	เทกระแส
เรือพระที่นั่งแปร	อึกกว้าง
พลพายหนึ่งเหน้อยแต่	สยมหาค เล็กฮา
นายหนึ่งเอกเขนกข้าง	ธราศเจ้าไอศวรรย์
สบพลันพลันเขม่นด้วย	โทษา
อนันมากมาย	ยังแท้
กุพายแทบมรณา	เกลอนั่ง สบายแฮ
จำจกัประชคแก้	เกียงควยถนถม

(๑) ขรรค์ชัย บุนปาน กุเป็นนิสิตนักศึกษา กรุงเทพมหานครพิมพ์ พระนคร พ.ศ. ๒๕๑๑ หน้า ๑๖๓-๑๖๔

‘ชมดุเกิดเพื่อนผู้
คนสีต่างกันหลาย
กล่าวพลางแกว่งกวัดพาย
เหยอวนเฉิบโฉบฉวย

‘อะหา ! พระพุทธเจ้าท่าน
‘ทีคนี่กิดการกลับ
ไปครองหุยกอบอมรับ
ทรงคิดาวีซ้อน

กรรโลจวบถันทั่ว
เสียงหนึ่งแหว่ประจักษ์
บรรหารหนุ่มพายทัก
ครู่หนึ่งหนุ่มทูลไสร

พรรณนากว่าหมดข้อ
หนุ่มสืบสังเกดหลาย
ครั้งเด็วมหาตเล็กถวย
‘ลูกสี่แดงคำกล้า

‘งามใหม่ไอ้ทีผู้
คนสีต่างกันตรง
ครัสพลางธจาง
ออหนุ่มปากเประปี

มิตรสหาย
หลากกล้า
ผิดเพื่อน เขาเอย
พจน์พ้องปริศนา

ทรงสดับ
เคือคร้อน
ฐานะ คนแล
ขอดไว้ในพระทัย

พำนัก
โสดไท้
โทนสืบ โสียงฮา
‘แม่นแท้เสียงหมา

มุลขยาย
เทยวลา
ทูลกราบ เกลี้ยงพ้อ
หนึ่งผู้เมียสาม

ลิมหลง
เล่หน
ไบยสั่ง สอนนอ
เนตรน้ำตานอง”^(๑)

(๑) อุทิศ กุมาร หน้ำแหวกตอกมะเจือ ศรีเมืองการพิมพ์ พระนคร พ.ศ.
๒๔๑๒ (ไม่มีเลขหน้า)

แบบฝึกหัดแต่งโคลง

๑. จงหาโคลงจากวรรณคดีหรือวรรณกรรมทั่วไปในแง่ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้
มาอย่างละ ๓ ตอน

๑.๑ กวีโวหารที่กินใจ

๑.๒ การใช้โคลงซึ่งเหมาะกับเนื้อเรื่องและโอกาส

๑.๓ การบรรยายความอย่างแจ่มแจ้งจนบังเกิดภาพในจินตนาการ

๑.๔ การอุปมาอุปไมย

๑.๕ การกล่าวซ้ำคำ ซ้ำความ

๑.๖ การเล่นเสียงธรรมชาติ

๒. จงแต่งโคลงสี่สุภาพต่อจากที่ขึ้นต้นไว้อีก ๔ บท และให้ตั้งชื่อ
โคลงสำนวนนี้ด้วย

๒.๑ “ศรีจรุงกรุงเทพ ฯ แม่น	เมืองสวรรค์
บอกรบงอารยะบรร-	เจ็ดหล้า
ดึกตะหน่งงามสวรรค์	เสียดยอด
สี่สลบเลื่อมฟ้า	คำแพรวพรายแสง
.....

๒.๒ “โคลงสองสามสี่ชน	ไขความ
เพริศพจน์ไพเราะตาม	แต่กล้อง
แยกบทแยกนิยาม	อย่างขอดี เข้มหนา
เสนาะบึงสังคีตขรื่อง	เสนาะถ้ำคำไข
.....

๓. จงแต่งโคลงสี่สุภาพให้มีความยาวพอสมควรตามชื่อเรื่องต่อไปนี้

๓.๑ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

๓.๒ ร่มากษากนาน

๓.๓ ถนนเพชรบุรีตัดใหม่

๔. จัดแต่งโคลงสี่สุภาพบรรยายภาพต่อไปนี้ใหม่ความยาวตามที่กำหนด

ให้

๔.๑ ความยาว ๒ บท

๔.๒ ความยาว ๔ บท

๕. จงแต่งโคลง ๑ สำนวนใหม่เนื้อเรื่องและความยาวตามแต่ท่านจะเห็นสมควร

๖. จงวิจารณ์โคลงที่ยกมานี้

“ชีวิตอยู่อย่างนี้	นั่งนึก
หลงผิดฝังรากลึก	หล่อเลี้ยง
เมื่อไรจักรู้สึก	ซังสัจ—ธรรมเอย
เหล่าสัตว์โลกหลงเพียง	เล่ห์พร้องพรางพรม
ตั้งจมความต่ำช้า	กลับเฉย
เหมือนไม่รู้เรื่องเลย	เล่ห์ร้าย
บ่วงการเอ๋ยเปรียบเปรย	บัดเบ้า
สำนักคูดุจกล้าย	เกียดแก่นฆ่าฟัน

แย่งกันเป็นใหญ่ล้วน	เลวทราม
ผิดวิถึพยายาม	ถูกต้อง
ความชั่วเร่งติดตาม	เดิมแต่ง
ใครผิดใครถูกร้อง	เรียกให้เห็นหน
สับสนเหลือซับซ้อน	ซ้ำซาก
ทุกสิ่งล้วนลำบาก	บทเบอง
ตั้งจิตมุ่งพ้นจาก	โลกจบ แล้วเฮย
คว่ำไขว่ส่งมาเปลือง	ปลดให้สูญหาย
เรือนกายซึ่งวัดได้	หนึ่งวา
กว้างหนึ่งศอกเสาะสา-	หัสชา
หนาหนึ่งคืบวุ่นมา	แต่เกิด
เติบโตใหญ่ยิ่งเกลือกกล้า	กิเลสเกือกกาย
เสาะหาสิ่งหนึ่งนี้	นานนัก
ครุ่นคิดเอ๋ยถามทัก	ทั่วทั้ง
คงคิดสิ่งใดสัก	อย่างหนึ่ง
จักหลุดพ้นฤพลั้ง	ไปรู้เรื่องราว"

(ความสับสนซับซ้อน : อิสระ บั้นชุด)